

Älgmordet

En uppsats om hur ett psykologiskt fenomen kan påverka en
polisiär utredning.

Abstract

When Agneta Westlund was found killed in September 2008 the initial information consisting of an autopsy report, a forensic report and hearings made the police believe that she had been killed with a mechanic tool, probably a riding mower. They found Agnetas husband Ingemar to be the prime suspect and it was not until experts were consulted and tests were made of Agnetas clothes that it could be confirmed that she had been killed by a moose. Though the evidence in the preliminary investigation implicated that Ingemar might be innocent the police was late to change their theory. This type of aversion to changing your mind can be called *impressions resist change* and states that the initial perception of a situation is difficult to change even though new information states the opposite. Through a biography, media reports and a podcast documentary information about the investigation has been collected. The police report is not public and the essay is therefore depended on secondary information sources. Through the essay it can be shown that the police investigation was affected by *impressions resist change* that made the process prolonged.

Key words: impressions resist change, polisutredning, analys, cognitive bias

Antal ord: 9 773 st.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
2	Tidigare forskning	3
2.1.1	Problemets uppkomst	4
2.1.2	Konsekvenser	5
2.1.3	Åtgärder	6
2.1.4	Uppsatsens ramverk	7
3	Metod	9
3.1	Processpåring	9
3.2	Textanalys	10
3.2.1	Diskursanalys	10
3.3	Material	11
3.3.1	Urval och avgränsningar	12
3.4	Metoddiskussion	13
3.4.1	Andrahandskällor	14
3.4.2	Etik	15
4	Analys	16
4.1	Kvällen den 5 september	16
4.2	Uppkomsten av utredningens initiala hypotes	17
4.3	Konsekvenser i polisens förundersökning	19
4.3.1	Arbetshypotesens kollaps	19
4.4	Kritik mot polisens förundersökning	20
4.5	Impressions resist change	21
5	Slutsats	24
6	Referenser	26

1 Inledning

Utrednings- och underrättelseverksamhet inom svensk polis bidrar ofta till hätska diskussioner hos experter och allmänhet. Hur väl polisen utför sitt arbete och vilka resultat de producerar nagelfars och kritiserar i mycket stor utsträckning. Som en av de största samhällsbärande myndigheterna är intresset för den stort och det påverkas av hur väl deras arbete utförs. Vissa fall blir medialt uppmärksammade och kritiserar hårdare än andra även om förundersökningsmaterial inte är offentligt eller åtal inte har väckts. Ett sådant fall är det, av massmedia, så kallade "älgmordet".

Fredagen den 5 september 2008 gick Agneta Westlund ut med sin hund på en kvällspromenad utanför Loftahammar i Småland. Agneta blev då överfallen och hittades sedan av sin make Ingemar avliden vid en sjö i närheten av hemmet. En dag senare greps Ingemar och han fördes till arresten i Västervik misstänkt för att ha mördat Agneta med en åkgräsklippare. Ingemar satt anhållen och sedermera häktad ett antal dagar innan han släpptes på fri fot. Utredningen om Agnetas död pågick i mer än ett år och Ingemar var under flera månader huvudmisstänkt på sannolika skäl, den grövsta misstankegraden. Fallet har kallats en rättsskandal och kritiken mot polisen och utredningen har varit stort. Efter 15 månaders utredning ansågs ärendet polisiärt uppkälat då det blivit känt att en älg gått till attack mot Agneta och då orsakat hennes död.

Den aktuella uppsatsen syftar till att undersöka om och i så fall hur fenomenet *impressions resist change* påverkade polisens utredning om Agnetas död. En vanligt förekommande konsekvens av fenomenet är bristande objektivitet (Lowenthal, 2008) vilket kan leda till havererade analyser och obehagliga överraskningar (Jensen, 2012). Uppsatsen utgår från älgmordet och använder massmediala artiklar och andra publikationer som material. Genom att sammanställa allmän rapportering om ärendet kan tankar och anmärkningar mot utredningen kopplad till *impressions resist change* och liknande problematik göras. Avsikten är att undersöka hur en yrkesmans förmåga att förändra sin uppfattning av en situation påverkas av insamlandet samt uppkomsten av ny information i ett ärende efter hand. Fallet behandlar en mycket tragisk incident och det är därför viktigt att poängtera att uppsatsen inte på något vis vill förringa eller ifrågasätta Ingemars upplevelse av händelsen eller polisens utredning av ärendet. Förhoppningen är att uppsatsen ska kunna tydliggöra och belysa problemet för att inspirera till framtida forskning i ämnet.

I sin bok, från 1999, *Psychology of Intelligence Analysis*, ställer sig Richards J. Heuer Jr. bland annat frågan om varför vi inte upptäcker det som finns där för oss

att upptäcka. Heuer (1999) belyser en stor och komplex fråga som för underrättelseanalytiker och andra yrkesmän kan innebära skillnad mellan framgång och fiasko. Frågan sammanfattar Heuer (1999) som *impressions resist change* vilket syftar till att förklara varför människan i en situation har svårt att förändra uppfattningen av något efter att han eller hon har konstruerat en initial bild utifrån dess första intryck. Heuer (1999) skriver:

”The problem is not that there is any inherent difficulty in grasping new perceptions or new ideas, but that established perceptions are so difficult to change” (Heuer, 1999, s. 14)

Impressions resist change kan beskrivas som ett välkänt psykologiskt fenomen och problem vilket har varit frekvent förekommande i diskussioner kring ämnet underrättelseanalys. I den aktuella uppsatsen behandlas *impressions resist change* tillsammans med andra fenomen och teorier med mycket snarlika betydelser. Begreppet används i uppsatsen för att illustrera flera liknande och sammankopplade begrepp som också innefattar liknande karaktäristika. Dessa psykologiska företeelser är elementära komponenter och förekommande inom flera aspekter inom underrättelseanalys, inte minst vid bedömning av eventuella hot eller utfall. Problemet likt *impressions resist change* finns dock inte endast att finna på underrättelseanalytikerns bord utan det kan även tänkas vara applicerbart på andra delar av rättsväsendet så som hos tingsrätter, åklagare, förundersökningsledare och polisiära utredare.

2 Tidigare forskning

Sammanställningen av tidigare forskares uppfattningar av *impressions resist change* presenteras nedan genom deras förklaringar om hur problemet uppkommer, upprätthålls och dess konsekvenser. Genom att även presentera deras uppfattningar av potentiella åtgärder illustreras den påverkan problemet kan ha på människans uppfattning av informationsmängder, situationer eller händelser.

Impressions resist change benämns av Heuer (1999) som ett psykologiskt fenomen vilket påverkar underrättelseanalytikerns förmåga att vara mottaglig för ny information och analysera denna för att kunna förutspå och planera för utveckling inom ett visst område. Hos analytikern kan en stark motsträvighet till att uppfatta ny information och förändra föreställningen av ett problem finnas vilket ger upphov till feltolkningar och sedan felkalkyleringar. Heuer (1999) skriver att ett av de mest viktiga karaktärsdragen för en attityd inför eller inställning till något är hur snabbt de formas och hur svåra de kan vara att förändra. Heuer (1999) beskriver i sin bok problemet genom tidigare forskare eftersom problemet är omnämnt även av andra. *Impressions resist change* kan innefatta delar av andra teorier och begrepp omnämnda av tidigare forskare. Exempel på teorier är frame-teorin (Goffman, 1986) och teorin om målrationella handlingar (Weber, 1983) medan *cognitive bias* (Heuer, 1999), *myside bias* (Stanovich, et al, 2013) och *resistance to change* (Lawrence, 1954) är exempel på parallella begrepp. Med parallella begrepp syftas här begrepp som kan sägas innehålla samma grundläggande byggstenar som *impressions resist change*.

Kort sammanfattat kännetecknas *impressions resist change* av att det är ett problem med tvingande karaktär och inte en frivillig omständighet hos forskaren eller yrkesmannen (Heuer, 1999). Det påverkar människans arbete genom att i ett hastigt och initialt skede skapa en trygghet i en rimlig men ännu obekräftad hypotes. När personen känner sig trygg i den initiala uppfattningen av något minskar dennes objektivitet vilket kan skapa ett tunnelseende där viss information eftersöks eller insamlas i syfte att bekräfta hypotesen (a.a.). Genom att tolka informationen på ett sätt som stärker den ursprungliga hypotesen bekräftas den sedan. Detta påverkar viljan, som minskar drastiskt, att förändra sin uppfattning om problemet trots att ny information tillkommer som eventuellt talar emot den initiala hypotesen (a.a.).

2.1.1 Problemets uppkomst

Problemet kan ses ur ett socialpsykologiskt perspektiv där det kan appliceras på information om situationer eller kontexter (Smith et al, 2014) som sociala interaktioner (Goffman, 1986) eller arbetsrelaterade miljöer (Lawrence, 1954). Det första intrycket av något har till viss del en större inverkan på människan än den information som efterföljer (Smith et al, 2014). Den initiala föreställningen kan påverka hur människan uppfattar den information som kommer i efterhand eftersom människan redan har gjort en tolkning av situationen. Vid den initiala tolkningen skapar människan en föreställning om och förväntningar av hur en situation ser ut och hur den kommer att förändras över tid (a.a.). Dessa förväntningar av en situation påverkar sedan uppfattningen av ny information vilket medför att den ursprungliga informationen kan leva kvar trots att nytillkommen information kan strida mot den (a.a.). Det innebär också att människan kan hålla kvar vid sådan information som senare vistats vara oriktig eller helt falsk. Ett första intryck av något underhåller således sig självt och blir med tiden mycket svåra att förändra (a.a.).

Uppfattningen av ett problem, en situation eller en kontext är dock subjektivt och föränderligt beroende på vem som uppfattar det (Lupyan, 2017). Uppfattningen kan bero på vilken typ av referensram människan väljer att applicera vid tolkningen av informationen. Det tidigare vetandet lägger således grunden för hur människan väljer att uppfatta tillståndet (Lorino et al, 2017). En referensram används omedvetet av människan för att skapa struktur och förklaring till en viss kontext vilket gör det lättare för människan att anta hur något förhåller sig (Goffman, 1986). Människan har flera referensramar att tillgå vilka skapas av tidigare erfarenheter, kunskaper, mål eller förväntningar (Goffman, 1986; Lupyan, 2017). De kan också skapas av förförståelser, åsikter eller attityder (Stanovich et al, 2013). Eftersom människan har flera olika referensramar kan en tolkning eller uppfattning av något förändras beroende på vilken typ av referensram som appliceras (Lupyan, 2017). Något som från början ansågs vara en viss typ av händelse eller situation kan med en annan referensram förändras och uppdragas vara något annat. *Impressions resist change* och liknande problem kan innebära att människan söker bekräfta den egna teorin genom att fokusera på sådan information som styrker den (Stanovich et al, 2013). Det rationella tänkandet grundas på att människan anpassar sina mål och övertygelser efter tillgänglig evidens och således skapar en egen kompass för handlande som inte naturligt ifrågasätts (a.a.).

Utöver referensramar kan uppfattningen av något påverkas eller vara beroende av vilka ljud, rörelser eller annan i närtid upptagen information som betraktaren utsätts för (Lupyan, 2017). En del referensramar kan bestå av förväntningar vilka i sin tur kan skapa mål för en viss situation. Målen kan vara uppsatta av andra eller förväntas i en situation eller av ett arbete, likt polisiärt utredningsarbete där målet och förväntan är att kunna lagföra någon för brott (SOU 2011:45). De kan bestämmas utifrån avvägningar mot andra mål, medel, ändamål eller eventuella

biverkningar av dessa (Weber, 1983). Då de uppsatta målen eftersträvas kan handlingarna som utförs anses som ett kalkylerat agerande av individen. De handlingar som utförs för att nå målen ska ske så effektivt som möjligt för ett snabbt och fullgott slutresultat. Individen prioriterar konsekvensen av handlandet i sin helhet och värderar inte de små enskilda handlingar som leder till målet (a.a.). Människans handlingar påverkas således av de mål eller avsikter som finns formulerade och syftar till att uppnå något (a.a.). En del forskare menar att människans uppsatta mål påverkas av det emotionella och kan ske rutin- eller reflexmässigt (Stanovich et al, 2013). Det kan vara en naturlig kognitiv komplikation om syftet med informationshanteringen är att analysera den och skapa nya teorier (a.a.). Andra menar att människan inte blir emotionellt påverkad utan istället agerar förnuftigt och rationellt (Weber, 1983). Även referensramar kan påverkas av människors emotionella involvering vilket då kan innebära att det blir svårt att förändra den eller byta ut den mot en annan (Rettie, 2004).

Människans mål och avsikter kan genom det uppsatta målet påverka dennes inhämtning av information (Lupyan, 2017; Stanovich et al, 2013). Är en person benägen och har en avsikt att uppfatta och tolka information på ett visst sätt påverkas och anpassas bilden på sådant vis (Lupyan, 2017). Om uppfattningen av informationen anpassas utifrån det i förväg bestämda målet är människan inte heller benägen att förändra uppfattningen trots att ny information tillkommer (a.a.).

2.1.2 Konsekvenser

Konsekvenserna av att formulera i förväg uppsatta mål eller använda olika referensramar kan bli många och stora. Inom underrättelseanalys benämns dessa främst som underrättelsemisslyckanden, *intelligence failures*. Underrättelsemisslyckanden karaktäriseras av att de är händelser eller situationer som har uppstått trots att information eller tecken på dem funnits att tillgå (Jervis, 2010, s. 2). Typiska exempel på underrättelsemisslyckanden är Yom kippur-kriget, Iranska revolutionen och attacken den 11 september 2001 mot World Trade Center i New York.

Objektivitet är en av underrättelseverksamhetens bärande byggstenar men den är mycket påverkbar och skör för yttre faktorer (Lowenthal, 2018). Mänskliga faktorer som stress, tidigare erfarenheter eller felräkningar kan mycket lätt påverka utfallet av en analys inom underrättelse- eller utredningsverksamhet och då bidra till ett felaktigt resultat. Dessa mänskliga faktorer går dock inte att undvika helt vilket gör underrättelseverksamhetens enda egentliga mål till att minska osäkerheten i befintlig information (a.a.). En stor anledning till att underrättelsemisslyckanden inträffar är bristande eller direkt oriktig information (Jensen, 2012). Underrättelsemisslyckanden är ofta händelser som överraskar (Kahn, 2006). En anledning till överraskningar är tidspress vilket innebär att information mycket väl kan finnas tillgänglig för analytikerna men att tiden inte

finns till att bedöma och förstå om en överraskning är överhängande eller ej (Kahn, 2006). Tidspressen gör att informationen inte kan tydas och att eventuella överraskningar då inte heller kan identifieras (a.a.). Även oenigheter i tolkning av underrättelsematerial och information kan påverka resultatet och utfallet av ett underrättelsearbete (Marrin, 2004). Det finns risker att en analytikers egna tankar kan påverka hur denne uppfattar evidens och hur de skapar ny sådan genom att testa hypoteser som påverkats och vinklats utifrån deras egen referensram (Stanovich et al, 2013).

Faktorer som påverkar en människas benägenhet att förändra sin uppfattning om något kan vara flera beroende på i vilken situation det sker. Det kan till exempel finnas en rädsla för kritik men det kan också finnas en uppfattning av att förändringen i sig är ett hot (Lawrence, 1954). En motvilja till att förändra en tanke eller föreställning av något kan också bero på en rådande företagskultur och kan återfinnas både inom privat och offentlig sektor (Christensen et al, 2006). Påverkan från beslutsfattare eller personer med högre befattningar kan då också ha en inverkan på förändringen eftersom de kan ha orealistiska förväntningar på verksamheten och den produkt som produceras (Jensen, 2012).

2.1.3 Åtgärder

Att förändra eller försöka påverka psykologiska problem som *impressions resist change* är en kritisk del för forskare då det skapar en kognitiv svårighet och går emot människans naturliga tankemönster och strukturer (Stanovich, et al, 2013). Eftersom detta är en del av människans grundläggande rationella tänkande sker inga förändringar naturligt eller utan ett aktivt arbete (a.a.). När det gäller referensramar beror människans benägenhet till att behålla den ursprungliga på samverkan mellan perceptionen av situationen och vilken referensram som har valts (Rettie, 2004). Samverkan i sin tur påverkas beroende på hur tillförlitlig en situation blir utifrån vilken referensram som har valts. Om en situation uppfattas som alltför egendomlig eller inte som verklighetsförankrad är den lättare för människan att förändra eller byta ut (a.a.). Blir referensramen däremot bekräftad av andra som har applicerat en liknande ram blir den svårare för människan att förändra då uppfattningen av situationen bekräftas av andra (a.a.). Detta kan också innebära stora svårigheter för människan att uppfatta och förstå motiven till andra människors åsikter och handlande (Stanovich et al, 2013).

För att minska påverkan av denna typ av psykologiska fenomen finns diverse åtgärder att implementera. För att förändra den feluppfattning som lätt kan uppstå på grund av att människan har svårt att ta till sig ny information kan en strategi med dubbelkontroll föreslås (Lord et al, 1984). Strategin innebär att människan måste kontrollera alla fakta flera gånger för att på så sätt kunna avgöra om de slutsatser som dragits är förankrade i samtlig tillgänglig information (a.a.). Även ökad medvetenhet om problemet generellt bör förespråkas (Marrin, 2004). Genom att i forum diskutera oenigheter och således ge analytiker möjlighet att påvisa

alternativa hypoteser och tolkningar av information kan slutprodukten bli mer exakt och pålitlig (Marrin, 2004). Detta är också ett sätt att medvetandegöra problematiken och arbeta mot att förebygga mänskliga faktorerers inverkan på analyser (Lowenthal, 2008).

För att kunna undvika underrättelsemisslyckanden måste en underrättelseprodukt vara korrekt och felfri samtidigt som sannolikheten för ett visst scenario är hög (Jensen, 2012). Detta för att motverka eventuella överraskningar och kritiska situationer. Det går dock att diskutera huruvida underrättelseprodukter ska vara felfria eller inte. Syftet med underrättelseverksamhet är kanske inte att den produkt som produceras ska varas felfri och korrekt utan snarare att den ska minska osäkerheten vid framtid bedömningar (Lowenthal, 2008).

2.1.4 Uppsatsens ramverk

Sammantaget påverkar tidigare erfarenheter, åsikter och värderingar människan och dennes framtida analyser av information (Goffman, 1986; Lupyan, 2017; Stanovich et al, 2013). Dessa påverkar sedan hur människan hanterar och tolkar ny information (Lupyan, 2017). Det finns samtidigt en motvillighet till att förändra den initiala uppfattningen av något på grund av detta. Denna motvilja kan sedan leda till att viss information insamlas eller att tyngdpunkten läggs på viss typ av fakta (a.a.). Detta kan skapa en sanning som varken är objektiv (Lowenthal, 2008) eller sann (Marrin, 2004). Eftersom information kan anpassas efter den redan existerande bilden av något går ofta förändringar som sker gradvis och över tid obemärkt förbi (Heuer, 1999). Hur svårt det är att sedan ändra perspektiv kan bero på hur komplex informationen är, hur säker betraktaren är på sin uppfattning samt hur viktig den initiala analysen och tolkningen av bilden är för betraktaren (a.a.). Resultatet av detta kan bli att analyser av information och situationer påverkas och inte blir korrekta vilket försvårar analyser av information som tillkommer efterhand och ökar risken för underrättelsemisslyckanden (a.a.). *Impressions resist change* påverkar även andra yrkeskategorier som polisiära utredare och förundersökningsledare vilka är mer relevanta för uppsatsen.

Genom tidigare forskares resonemang och teorier kring *impressions resist change* och närbesläktade komplexa fenomen kan essensen av problematiken göras synlig. Tillsammans skapar resonemangen byggstenarna för vad som i den aktuella uppsatsen definieras som *impressions resist change*. Tidigare diskussioner bidrar också till att synliggöra ett tids- och utvecklingsmönster av dess uppkomst, upprätthållande och konsekvenser. En ram baserad på detta mönster växer fram och kan användas för att belysa fenomenet i relation till älgmordet. I uppsatsen sammankopplas på så vis polisutredningen och dess utveckling med faser och progression av *impressions resist change*. Kanske kan ramen realiseras via uppsatsen och utvecklas för att kunna appliceras även på andra empiriska fall.

För uppsatsen innebär problematiken att någon styrs av ett mål baserat på den intala informationen och därför inte är mottaglig för ny information. Intresset att ompröva eller arbeta med flera hypoteser samtidigt är lågt och det kan finnas en motvilja till förändringar i analyser av informationen. Det finns skillnader i forskarnas analyser av problemet och det kan vara svårt att veta om mekanismerna och påverkansfaktorerna är de samma i sociala interaktioner som i objektiva analyser av information i form av bilder, text och analysresultat. I den förestående uppsatsen antas dock att dessa två processer liknar varandra.

3 Metod

Syftet med den aktuella uppsatsen är att granska handläggningen av den polisiära utredningen om Agneta Westlunds död för att undersöka om och hur psykologiska problem, sammanfattat i *impressions resist change*, kan ha påverkat den. Polisens förundersökningsprotokoll har inte blivit offentligt eftersom åtal inte väcktes och uppsatsens underlag består därför av andrahanskällor i form av massmedial rapportering, dokumentärer och en bok med Ingemar Westlunds berättelse. Metoderna som används är dels en processpåring och dels en kvalitativ textanalys. Då uppsatsen syftar till att undersöka hur ett problem påverkat utfallet i ett empiriskt fall är processpåring lämplig som metod. På grund av att materialet till stor del består av texter och uppsatsen är beroende av hur texterna är författade är en textanalytisk metod också ett bra komplement. Förhoppningen är att användningen av två metodologiska ramverk ska kunna komplettera varandra och således göra analysen av uppsatsen än mer tydligt.

Uppsatsen använder en kvalitativ metod då textanalysen nyttjas för att tolka texterna och skapa ett sammanhang istället för att räkna förekomsten av ett utvalt tema i form av specifika ord, ett uttryck eller begrepp (Bergström & Boréus, 2018). Processpåringen används för att undersöka det kausala sambandet mellan det psykologiska fenomenet och utredningens utfall (Beach & Pedersen, 2013). Förhoppningen med valet av metod är att den på ett tydligt sätt ska kunna belysa hur polisutredningen påverkades av *impressions resist change*. Genom processpåring och textanalytisk metod kan polisens utredningsförfarande tydliggöras vilket gör det möjligt att sedan identifiera de faktorer som påverkade utredningens utveckling och slutliga resultat. Metoden och materialet som används kan således bidra till att belysa viktiga faktorer och anledningar till varför vissa utredningsåtgärder vidtogs och varför det tog mer än ett år innan Agnetas dödsorsak fastställdes och Ingemar friades från misstankar.

3.1 Processpåring

Inom kvalitativa metoder används fallstudier för att djupare kunna undersöka en viss relation, process eller ett fall (Bryman, 2011). Eftersom uppsatsen utgår från ett fall och fokuserar på att undersöka hur utredningsprocessen genomfördes och leddes framåt används delvis även processpåring som metod. Processpåring innebär att någon undersöker förhållandet mellan en variabel och ett utfall utifrån ett empiriskt fall (Beach & Pedersen, 2013). Genom att granska en viss relation mellan två variabler eller djupare undersöka en variabels inverkan på ett utfall kan

metoden användas för att förklara och öka kunskapen om komplexa förhållanden mellan variabler men den kan också användas för att undersöka påverkansprocesser (Beach & Pedersen, 2013). Analysen i en processpåring kan ge en kronologisk överblick av vilken information och resurstillgång som fanns vid olika tillfällen av aktörers agerande. Den kan också bidra till att tydliggöra konkreta händelser eller klargöra kritiska och avgörande omständigheter som påverkade utfallet (a.a.). Processpåring som metod bidrar således till att belysa händelser eller faktorer som hade stor betydelse för utfallet vilket är önskvärt i den aktuella uppsatsen. Tillsammans med en diskursanalys kan *impressions resist change* beskrivas och tydligt kopplas till älgmordet samtidigt som denna processpåring tillåter uppsatsen att mer djupgående identifiera specifika händelser eller faktorer där fenomenet har varit extra närvarande och i större utsträckning påverkat utredningen.

Processpåring kan användas för tre olika ändamål testa teorier, förklara utfall eller bygga och skapa nya teorier (Beach & Pedersen, 2013). Utfallsförklarande processpåring används när det redan finns ett antagande om varför en variabel korrelerar med ett utfall (a.a.). I den aktuella uppsatsen ämnar användandet av processpåring bidra till en ökad förståelse mellan *impressions resist change* och den aktuella utredningens process. Uppsatsen fokuserar på älgmordet och försöker således inte skapa nya teorier eller testa redan befintliga sådana utan snarare förklara varför ett visst utfall genererades i det specifika ärendet.

3.2 Textanalys

Utöver processpåring används även en textanalytisk metod till viss del. En kvalitativ textanalys ämnar undersöka det insamlade materialets innehåll och på så sätt skapa en förståelse för ett specifikt ämne eller ett specifikt fall (Kullenberg, 2019). Analysen av olika texter påverkas av undersökarens tidigare upplevelser, förkunskaper och fördomar (Winther Jörgensen & Phillips, 2000). Tolkningarna av texterna kan således variera beroende på vem som granskar dem och vilken bakgrund och förförståelse denna person har. Metoden innebär att den som analyserar texten ska försöka utföra analysen utan att värdera dess innehåll eller fritt bedöma vilka delar som är av vikt (a.a.). En textanalys innebär även att granskaren försöker förstå texterna och hur de är relaterade till det som denne ämnar undersöka (Kullenberg, 2019). Syftet med en textanalys är således att söka förståelse för vad en text handlar om samt dess innebörd för att sedan kunna skapa en bild av dess betydelse för det aktuella fallet.

3.2.1 Diskursanalys

Det finns olika typer av kvalitativa textanalyser och den aktuella uppsatsen använder en diskursanalys vilken enligt Bergström och Boréus (2018) är en vidare

form av textanalys. Diskursanalys är ett brett begrepp som används inom flera varierande vetenskaper vilket gör att olika tolkningar av det kan skapa vissa svårigheter (Bergström & Boréus, 2018). Några gemensamma ramar finns dock och en av dem är att en diskursanalys alltid ska ha en utgångspunkt i det sociala sammanhanget (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Enligt Nationalencyklopedin betecknas ordet diskurs som ”en helhet av sammanhängande uttryck, utsagor och begrepp” (Nationalencyklopedin, diskurs, u.å.) medan ordet analys betyder ”sönderdelning” och innebär att man noggrant undersöker någots beståndsdelar (Nationalencyklopedin, analys, u.å.). Den aktuella uppsatsen fokuserar på utsagor och samlade påståenden från media och andra publikationer och inte på medias val av enskilda ord eller begrepp. Det tilltänkta undersökningsobjektet är inte medias skildring av och diskussion om ärendet som sådant. Media används istället som en resurs för att samla information som är av vikt för undersökningen av polisutredningen. En diskursanalys för uppsatsen kan således beskrivas som en undersökning av samlade påståenden i media och andra publikationer med syfte att beskriva hur *impressions resist change* påverkade polisutredningen om Agneta Westlunds död. Denna definition av metoden är som synes nära anknuten till uppsatsens frågeställning vilket bekräftar att valet av metod gynnar uppsatsen. Ofta innebär en diskursanalys ett beskrivande men också förklarande och tolkande av det material som insamlats (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Det intresseväckande vid en diskursanalys är hur diskurserna eller resonemangen ser ut och vad de kan bidra till att skapa medan de aktörer som skapar diskurserna inte är av lika stor vikt (Bergström & Boréus, 2018). För den förestående uppsatsen innebär det att fokus finns på helhetsframställningen av det empiriska fallet och utredningen hos polisen istället för på vilken typ av media som producerat informationen eller deras eventuella egenintressen. Diskursanalys i den aktuella uppsatsen undersöker inte skillnader mellan texter utan används för att genom media undersöka genomslagskraften av *impressions resist change* i polisutredningen.

Eftersom syftet är att analysera fallet utifrån fenomenet *impressions resist change* och undersöka om det förekommer samt hur det i så fall kan ha påverkat utredningen anses en kombination av diskursanalys tillsammans med processpåring vara en god metod. Textanalysen bidrar till att undersöka om det eventuellt funnits en påverkans effekt medan processpåringen låter uppsatsen mer konkret finna exempel på i vilka situationer eller i vilken information påverkan varit som mest påtaglig.

3.3 Material

Eftersom ärendet inte redovisades av polisen till åklagaren och inget åtal väcktes finns inget förundersökningsprotokoll med hävd sekretess som kan ligga till grund

för den aktuella uppsatsen. Material från andra källor är därför av väsentlig vikt. Uppsatsen bygger på OSINT, open source intelligence, med vilket menas öppna och tillgängliga källor som internet, massmedia, tidskrifter och offentliga kartor (CIA, 2018). Då fallet blev mycket medialt uppmärksammat finns tidningsartiklar och nyhetssammanfattningar att tillgå på publika internetsajter tillsammans med längre reportage och skrivelser. Ambitionen är att genom insamlandet av information läsa polisutredningen utan att ha den tillgänglig och förstå hur polisutredningen fortskred.

3.3.1 Urval och avgränsningar

För uppsatsen används ett så kallat snöbollsurval vilket betyder att materialet leder författaren vidare till nytt material (Bryman, 2011). I den aktuella uppsatsen innebär det att artiklar som ansetts relevanta har insamlats och sedan använts för att hitta nytt material genom länkar eller hänvisningar till andra publikationer. Snöbollsurvalet är mycket passande då det hjälper till att fånga relevant litteratur publicerat under flera år.

Det material som kommer från publika tidningar och som används i uppsatsen innefattar inte så kallade ”plus”- eller betalartiklar. Därför har vissa artiklar från bland annat Dagens Nyheter, Expressen, och Vimmerby Tidning exkluderats från underlaget. En exkludering av dessa artiklar behöver inte påverka resultatet av uppsatsen nämnvärt då de artiklar som är till allmänt förfogande anses vara av tillräckligt stor mängd. Dessa kan tjäna som ett fullgott underlag för att skapa en korrekt bild av händelseförloppet och polisens utredning av Agnetas död. Exkluderandet av artiklar som kräver prenumerationer eller betalning är en bra avgränsning i materialet. Materialet hade annars riskerat att bli för omfattande utan att egentligen bidra till uppsatsens resultat. Denna exkludering innebär också att en föreställning av händelsen skapas genom det material som den breda allmänheten har tillgång till. Att utgå från material som är tillgängligt för allmänheten kan vara en vinst då det också ger andra möjlighet att söka information om fallet. Det kan tänkas att det på så vis ökar en viss replikerbarhet för uppsatsen. Replikerbarhet innebär att uppsatsen kan utföras igen och en hög replikerbarhet kan vara mer eftersträvänsvärt vid kvantitativa studier (Denscombe, 2009). För den aktuella uppsatsen betyder det även att tillförlitligheten kan öka något. Vid sökandet av tidningsartiklar och annan rapportering av händelsen har det massmediala namnet på händelsen, älgmordet, de inblandade och platsen fungerat som sökord. Mest frekvent rapportering av ärendet har skett i lokaltidningar men även större dags- och kvällstidningar har uppmärksammat och följt händelsen eftersom det skedde under mycket unika omständigheter.

Utöver massmedialt material finns en dokumentär i podcast-format publicerad av P1-dokumentär och producerad av Hugo Lavett från år 2018. Podcasten innehåller intervjuer med Agnetas make Ingemar, poliser och kriminaltekniker i ärendet men också korta utdrag från de förhör som hölls med Ingemar. Det finns även en bok,

På osannolika skäl, publicerad i augusti 2019 skriven av författaren Hannes Dükler. Boken är baserad på intervjuer med personer i Ingemars närhet men också med polisanställda som arbetade med ärendet. Boken är enligt författaren ett samarbete med Ingemar men innehåller även mycket research baserad på massmedial rapportering. Boken syftar, enligt författaren, till att berätta historien om hur en man blev anklagad för mord på sin hustru och hur polisen redan i utredningens initiala skede bestämt sig för att han var gärningsmannen. För den aktuella uppsatsen är boken ett mycket bra komplement med information om hur ärendet hanterades av polisen. Källkritik är dock av stor vikt och det är också angeläget att belysa att boken genom sitt täta samarbete med Ingemar kan ha en tendens att åskådliggöra utredningen ur ett visst perspektiv. Givetvis finns det bakomliggande orsaker till att publicera en bok om en händelse som denna. Det kan antas att boken är författad och formulerad på ett sådant sätt att den kan användas för att misskreditera polisens utredningsarbete. Analyser av detta är dock inte föremålet för uppsatsen men eftersom boken är skriven ur ett nära samarbete med Ingemar kan den vara vinklad. Även annat material kan vara vinklat då media kan ha ett intresse av att framhålla händelsen ur ett visst perspektiv för att kunna öka försäljningen. En medvetenhet om detta och ett kritiskt förhållningssätt till materialet är således viktigt. Å andra sidan det är också essentiellt att materialet inte övertolkas vilket kan öka risken för missvisande resultat och ogrundade slutsatser.

3.4 Metoddiskussion

För en uppsats med kvalitativ metod är begreppen validitet och reliabilitet lite mjukare än vid användningen av en kvantitativ metod. Begreppen är ändå viktiga och bör diskuteras då de har stor påverkan på olika studiers resultat och betydelsegrad. Validitet innebär att den information som insamlats och som ligger till grund för en studie eller uppsats ska vara sann och korrekt (Denscombe, 2009). Denscombe (2009) menar att validiteten baseras på om en studie eller uppsats behandlar det ämne och mäter det som författaren ämnar undersöka. För en textanalys är det extra viktigt att se till de analytiska påståenden som författaren utarbetar och genererar i studien (Winther Jørgensen & Phillips, 2000). Är dessa betydelsefulla i relation till studiens frågeställning samt om dessa bidrar till nya perspektiv på området är validiteten att anses som hög (a.a.). Reliabilitet däremot betyder tillförlitlighet och beror på de metoder som används (Denscombe, 2009). Reliabiliteten är att anses som hög om undersökningen har goda chanser att uppnå samma resultat om den skulle replikeras. Forskarens eller författarens slutsatser är då trovärdiga (a.a.). Ett problem som kan uppstå i den förestående uppsatsen är att informationen i analysen bearbetas på fel sätt och inte mäter det den är ämnad att mäta. Det finns risker att det brus som tidigare nämnts, med tankar om medias diskurs, kan förvirra och oavsiktligt få del i uppsatsen. Skulle detta ske kan validiteten bli låg. En annan risk med uppsatsen är att den metod som används inte är renodlad och tydligt följer regler och en struktur utan

istället är en kombination av kvalitativ textanalys och processspårning. Eftersom uppsatsen tillämpar en kvalitativ ansats kan detta dock istället skapa förutsättningar för en mer öppen analys och på så sätt gynna uppsatsens resonemang. Uppsatsen är inte beroende av resultat i form av siffror eller signifikans vilket skapar en större möjlighet för en flytande, deskriptiv och framförallt djupare mer belysande diskussion. Dessa faktorer skulle dock kunna medföra en lägre validitet och för att försöka minska risken är det viktigt att tydligt redogöra för uppsatsens slutsatser och vad som ligger till grund för dessa.

3.4.1 Andrahandskällor

Ett potentiellt betydande problem för uppsatsen är att materialet består av andrahandskällor. Detta skapar en beroendeställning till andra och deras tidigare urval av information. Ambitionen har därför varit att insamla så mycket information som möjligt med vissa begränsningar, i form av bland annat exkludering av betalartiklar. Informationen har sedan kunnat jämföras för att skapa en korrekt bild av händelseförloppet. Andrahandskällor är material som också sedan tidigare är tolkat av andra vilket kan bli vanskligt då någon annan genom sin uppfattning av informationen har påverkat materialet. Detta påverkar sedan i sin tur vilka analyser och slutsatser som dras i den aktuella uppsatsen. De redan befintliga tolkningarna av materialet kan ha uppstått omedvetet eller medvetet hos dessa författare. En medvetenhet om att producenterna av materialet kan ha egenintressen i att framställa materialet på ett visst sätt finns vid analysen av uppsatsen. Andra författare kan finna en vinst i att påverka andras uppfattning av rättsväsendet eller i att öka försäljningen av det egenproducerade materialet.

Uppsatsens material består, som tidigare beskrivits, enbart av andrahandskällor i form av mediala texter, en bok och en podcast. Materialet är uppdiktat av journalister på underlag av polisiära pressmeddelanden eller uttalanden från inblandade. Vid författandet av uppsatser eller forskningsarbeten är förstahandskällor givetvis att föredra eftersom dessa inte är färgade av andras referensramar. För den aktuella uppsatsen har det dock inte varit möjligt att använda förstahandskällor eftersom förundersökningsprotokollet inte är offentligt. Det hade eventuellt varit möjligt att begära ut förundersökningsprotokollet men detta hade varit en krävande process där visst material troligtvis hade avidentifierats eller utelämnats med hänvisning till sekretessbestämmelser. En prövning av att lämna ut viss information hade kunnat ta mycket lång tid. Polisens förundersökningsprotokoll är kanske inte heller att till fullo betrakta som en förstahandskälla eftersom det består av andras utsagor och observationer i form av förhör, diverse tekniska protokoll och iakttagelser. För älgmordet hade bra förstahandskällor varit att intervjua personer som arbetade med utredningen. Detta hade dock varit svårt att genomföra på grund av sekretessbestämmelser och det hade inneburit en stor tidsåtgång. Ett annat alternativ i liknande situationer hade varit att använda en eventuell dom från tingsrätten. Detta hade givetvis inte varit

användbart i den aktuella uppsatsen på grund av omständigheterna men ett potentiellt alternativ för andra uppsatser med liknande syften.

3.4.2 Etik

Då uppsatsens metod är en kvalitativ textanalys tillsammans med en processpåring och materialet utgörs av tidningsartiklar har vissa etiska överväganden gjorts. De etiska övervägandena hade varit mer kritiska om metoden bestått av intervjuer med inblandade men eftersom uppsatsen ändå behandlar ett empiriskt fall är etiska överväganden viktiga. Ett av dessa är att de inblandade personerna nämns vid namn i uppsatsen. Att namnge personer kan vara etiskt problematiskt men eftersom personerna namnges i det material som ligger till grund för uppsatsen bör inte namnpubliceringen bidra till svårigheter för de inblandade. Då materialet som används även är tillgängligt för allmänheten är publiceringen av namnen inte något nytt.

Informationen som används i uppsatsen behandlas varsamt då det berör människor som har befunnit sig eller befinner sig i en utsatt situation. Materialet som används är dock redan tidigare publicerat och visst material kan anses godkänt av Ingemar Westlund då han låtit sig intervjuas av journalister.

4 Analys

För att kunna undersöka om och hur problem som *impressions resist change* påverkade polisutredningen om Agneta Westlunds död har en bred samling material från flera källor insamlats. Massmediala artiklar tillsammans med en dokumentär-podcast producerad av Hugo Lavett år 2013 samt en bok skriven av författaren Hannes Dükler utgiven år 2019 utgör tillsammans samlingen. Materialet ger en god bild av händelseförloppet och utredningen som följde, men för att kunna förstå utredningen måste skeendet den 5 september 2008 beskrivas. Den redogörelse för händelser i följande avsnitt, 4.1 Kvällen den 5 september, som ledde fram till att Agneta hittades död är enbart baserad på P1-dokumentär och boken *På osannolika skäl*.

4.1 Kvällen den 5 september

Kvällen den 5 september 2008 spenderade makarna Westlund vid sin bostad i Loftahammar, en tätort i Västerviks kommun i Småland. Enligt uppgift hade de spenderat dagen på olika håll men bestämt sig för att äta middag tillsammans på kvällen framför tv:n. Innan det utvalda tv-programmet började bestämde sig Ingemar för att klippa gräset på gården medan Agneta skulle gå ut med parets hundvalp Yocke. När Agneta inte hade kommit tillbaka efter tre timmar gick Ingemar ut för att leta efter henne. Han började sitt sökande genom att ta kontakt med grannarna och kontrollera om någon av dem hade pratat med Agneta eller kanske stämt träff med henne men ingen av dem hade sett henne. Några grannar provade att ringa till Agnetas telefon som fortfarande var påslagen men de fick inget svar. Ingemar hade kontakt med en av grannarna som hjälpte honom leta efter Agneta. Efter ett par timmar meddelade Ingemar grannen att han bestämt sig för att åka ner mot stranden vid sjön. Då ingen bil kunde ta sig ner till stranden körde Ingemar sin fyrhjuling ner mot sjön.

Det var cirka 10 meter från sjöns strandkant som Agneta låg på mage. Agneta hade burit en röd jacka under promenaden och dess kapuschong var avsliten och låg en bit ifrån kroppen. Efter upphittandet valde Ingemar att vända på Agnetas kropp och försöka väcka henne. Innan han ringde till polisen tog han två bilder av kroppen med sin mobilkamera. I Düklers bok står att Ingemar gjorde detta kanske för att dokumentera situationen och skadorna som ett sätt att hjälpa polisen i deras kommande arbete. Strax efter detta ringde Ingemar till SOS Alarm som larmade både ambulans och räddningstjänst och gav anvisningar till Ingemar om att påbörja hjärt- och lungräddning. Ett par grannar till Agneta och Ingemar som

tidigare hjälpt till i sökandet efter Agneta kom kort därefter ner till stranden. Mannen tog över hjärt- och lungräddningen från Ingemar medan kvinnan fortsatte tala med larmoperatören. Kvinnan förklarade var de befann sig, hur det såg ut på platsen och vilka skador hon kunde se på Agnetas kropp. Av larmoperatören instruerades hon till att gå upp mot vägen för att visa ambulans och räddningstjänst vägen. När räddningstjänstens jourgrupp kom till platsen tog de med sig bår och utrustning ner till stranden och fortsatte den hjärt- och lungräddning på Agneta som Ingemar och hans granne avslutat. Räddningstjänsten flyttade kroppen ungefär en halvmeter eftersom den låg på en timmerstock. De la ett tryckförband runt ett av sårerna på hennes ben men skadorna var omfattande och fanns på hela kroppen. Det var ambulanspersonalen som, när de kom till platsen, konstaterade att Agneta var död. När polis anlände till sjön startades en förundersökning eftersom de trodde att ett brott låg bakom Agnetas död. Initiala utredningsåtgärder i form av en brottsplatsundersökning, en kriminalteknisk undersökning och initiala förhör med samtliga personer på plats utfördes.

4.2 Uppkomsten av utredningens initiala hypotes

En polisutredning ska vara objektiv och insamla information som talar både till den misstänktes för- och nackdel (SOU 2011:45). Målet med en utredning är att kunna kartlägga ett händelseförlopp, eventuellt finna en ansvarig gärningsperson och kunna styrka dennes tänkbara uppsåt eller oaktsamhet. Åklagaren ska sedan kunna väcka åtal med polisens förundersökning som grund (a.a.). Målet är att förundersökningen ska innehålla så pass mycket information att skuldfrågan kan avgöras vid en rättegång och att en gärningsperson ska kunna fällas för brottet (a.a.). I utredningen om Agnetas död var syftet att undersöka hur och varför hon avled samt om någon kunde hållas ansvarig för händelsen.

Som ett resultat av polisens initiala utredningsåtgärder framkom information som talade för att Agneta bragts om livet av en annan person. Ur den tidiga undersökningsrapporten av skadorna på Agnetas kropp skrevs ”att dödsorsaken varit en följd av en annan persons handaverkan” (Dükler, 2019, s. 63). Utifrån blodfläckarna på platsen kunde inte rättsläkaren tillsammans med kriminalteknikerna bedöma om Agneta dödats på platsen eller om kroppen fraktats dit efter händelsen och sedan låtits rulla ner mot stranden (a.a.). I den första undersökningsrapporten löd deras bedömning att hon inte kunde ha avlidit på platsen på grund av avsaknaden av blod på marken (Dükler, 2019, s.62). På platsen utfördes en kriminalteknisk undersökning med syfte att identifiera blod vilket upptäcktes både på gräsmattan vid parets hus och på åkgräsklipparens knivblad (Högström, 2019) vilket stärkte teorin om att fyndplatsen inte var mordplatsen (Dükler, 2019).

I de första förhör som hölls med brandmännen vittnade de om att de uppfattat Ingemars berättelse som osammanhängande och oklar (Dükler, 2019 s.100). De uppfattade honom som känslokall och hans agerande var sansat till skillnad från grannarnas mer splittrade intryck (a.a.). Denna reserverade sinnesstämning vidhöll Ingemar under de många förhör som hölls med honom i anslutning till händelsen (Dükler, 2019; Lavett, 2013). Enligt egen utsago var Ingemar mycket lugn på platsen (Andersson, 2019). Han verkade i andras ögon oberörd och avtrubbad vilket han själv förklarat som en del av den chock han upplevde (a.a.). Detta tillsammans med övriga inledande åtgärder ledde polisen till att skapa en hypotes om vad som hänt Agneta.

Av Brås, Brottsförebyggande rådets, statistik framkommer att år 2018 utgjordes en fjärdedel av samtliga fall av dödligt våld av händelser där offer och förövare hade eller tidigare hade haft en parrelation (Brå, 2019). Antalet av dödligt våld mot kvinnor under samma år, där förövaren var eller tidigare hade varit en partner var 67 %. Johan Bruun, då kriminaltekniker i det aktuella ärendet, framhåller i en intervju med Hugo Lavett att kvinnor i stor utsträckning mördas av sina män eller män i deras närhet (Lavett, 2013). Detta är ett välkänt samband och det kunde inte ignoreras i utredningens initiala skede (Lavett, 2013). För polisen var dessa omständigheter viktiga för att kunna utforma en bild av händelseförloppet. Informationen tillsammans med förhör och samtal med de personer som befann sig i Agnetas närhet ledde polisen till att även granska Ingemars alibi och förehavanden den aktuella kvällen (Lavett, 2013). Ingemar som ensam klippte gräset på tomten den aktuella kvällen hade inget alibi och han anhölls därför dagen efter händelsen och delgavs misstanke om brott. I efterhand har Ingemar själv berättat om stämningen när han fördes in till polishuset och hur poliser stod i rad för att bevittna mördaren (Högström, 2019). I en intervju med Expressen ifrågasätter Ingemar hanteringen av den uppkomna misstanken och tidningen citerar honom ”Bara för att jag var närmast anhörig såg polisen mig som en misstänkt mördare” (Dahlkvist, 2015). Detta citat återfinns även i boken där han också liknade utredningen mot honom som en häxprocess (Dükler, 2019, s. 309). Ingemar satt frihetsberövad i tio dagar innan han släpptes (Gustafsson, 2019).

Ett möjligt händelseförlopp var enligt polisen att Ingemar hade dödat Agneta uppe vid gården och skadat henne med åkgräsklipparen (Dükler, 2019; Lavett, 2013). Sedan skulle han ha fraktat ner kroppen till sjön och dumpat henne vid strandkanten Eftersom det fanns spår av blod på en släpkärra, under fyrhjulingarna och på kåpan till åkgräsklipparen och slänten var för brant nere vid sjön var teorin att mordet skulle ha skett på en annan plats, troligtvis vid gården eftersom likhundar markerat där (Högström, 2019). Detta blev polisens arbetshypotes och det antagande som sedan blev styrande för de utredningsåtgärder som vidtogs under resterande del av förundersökningen.

4.3 Konsekvenser i polisens förundersökning

Efter obduktionen av Agneta lämnades en obduktionsrapport till utredarna där det framgick att de skador hon hade på kroppen ”talade för att de uppkommit av skärande eller huggande mekaniskt våld” (Dükler, 2019 s.115). En av skadorna på bröstkorgen kunde komma från ett hjul med 12 cm däckbredd och möjlig uppkomst till skadan var att hon kunde ha blivit överkörd av något (a.a.). Detta stärkte polisens teori om att åkgräsklipparen kunde vara ett potentiellt mordvapen. För att kontrollera Ingemars historia om vad som hänt hölls flertalet förhör med både honom och andra inblandade (Dükler, 2019). Totalt höll polisen 326 förhör med anhöriga, bekanta och andra som befunnit sig i Agnetas och Ingemars närhet den senaste tiden. (Dükler, 2019, s. 201). I både P1-dokumentär och i boken skildras en viss partiskhet vid de förhör som hölls med Ingemar. Utredarna hade vid förhören en bild av händelseförloppet och en arbetshypotes som de arbetade efter. I första förhöret med Ingemar står som anledning till förhöret ”Mord [...] genom att med våld berövat sin hustru Agneta Westlund livet” (Dükler, 2019, s. 80). Detta vittnar om hur arbetshypotesen var närvarande redan vid det första förhöret med Ingemar trots att det material som insamlats om händelsen endast var muntliga redogörelser från rättsläkare och kriminaltekniker från brottsplatsen (Dükler, 2019).

När Ingemar släpptes ur häktet tio dagar efter att han fördes in av polis var han fortfarande huvudmisstänkt för mordet på Agneta. På grund av analysvar från SKL, Statens kriminaltekniska laboratorium, (idag Nationellt forensiskt centrum, NFC) som visade att blodet på åkgräsklipparen kom från ett djur kunde han inte längre sitta häktad men polisen var fortfarande i tron om att han var skyldig (Högström, 2019). Inte heller de spår som säkrats på Agnetas jacka och som testats mot Ingemar kom från honom (a.a.).

Polisen vidtog flertalet allvarliga och inkräktande utredningsåtgärder för att undersöka Agnetas död. Hemliga tvångsmedel innefattar en rad åtgärder, som avlyssning och övervakning av elektronik, fysiska rum eller kommunikation, utförda mot en person utan dennes vetskap (27 kap 18-20 §§ rättegångsbalken). Anledningen till hemliga tvångsmedel är att polis och åklagare vill kunna samla bevis utan att den misstänkte eller personer i dennes närhet känner till det. Mot Ingemar fattade åklagare Kerstin Eriksson beslut om att i hemlighet avlyssna hans telefon i syfte att kunna insamla information som bevisade att han var skyldig till mord (Dükler, 2019, s. 201). Avlyssningarna gav dock inget resultat.

4.3.1 Arbetshypotesens kollaps

Det insamlade materialet i utredningen kunde vid denna tidpunkt inte bevisa att Ingemar var skyldig till brott. I förhör vidhöll Ingemar att han var oskyldig, blodet på åkgräsklipparen var animaliskt och avlyssningen av Ingemars telefon var

innehållslös. Polisen vidhöll dock sin teori om att åkgräsklipparen kunde använts som mordvapen och ville därför utföra tester med den. I oktober gjordes ett försök att testa om skadorna på Agneta verkligen kom från åkgräsklipparen (Dükler, 2019; Högström, 2019). Till försöket införskaffades en halv gris som lindades in i jeanstyng. Genom att sedan köra över grisen kunde en undersökning göras av de uppkomna skadorna. Testerna visade att åkgräsklipparen var mindre tålig och skadades mer än djuret (Dükler, 2019 s. 115). De skärsår som uppkom liknade inte heller de som återfunnits på Agnetas kropp och som vid obduktionen beskrivits som sprungna ur ”skärande eller huggande mekaniskt våld” (Dükler, 2019 s. 115). Gristestet var den sista undersökningen innan Agnetas kropp kunde lämnas till familjen Westlund för begravning och jordsättning (Högström, 2019).

Testet med åkgräsklipparen påvisade att Ingemar, om han var skyldig till mord, inte hade använt den som mordvapen. Polisen utförde därför en rekonstruktion av händelseförloppet på plats den 15 december där de vallade Ingemar (Dükler, 2019; Lavett, 2013). Han fick för polis och andra närvarande förklara och visa hur händelsen förlöpt (Lavett, 2013). Rekonstruktioner är en utredningsåtgärd med syfte att illustrera ett händelseförlopp och tydliggöra detta så detaljerat som möjligt men även att eventuellt väcka minnen som den vallade kan ha glömt eller förbisett (von Vogelsang, 2013).

Hittills hade få vidtagna utredningsåtgärder kunnat styrka polisens arbetshypotes om att Ingemar dödat Agneta. Polisen försökte febrilt upprätthålla och styrka teorin genom att insamla stora mängder information, utföra tester och undersökningar men utan att nå framgång. Utredningen kunde inte heller finna något motiv till varför Ingemar skulle ha velat döda Agneta (Högström, 2019).

Vid inkopplandet av en professor och en forskningsingenjör vid Sveriges lantbruksuniversitet i Umeå, SUL, undersöktes slutligen om ett djur kunde vara inblandat i Agnetas död (Lavett, 2013). Ingemars egen initiala teori var att ett djur kunde vara orsaken till händelsen (Andersson, 2019). I förhör redogjorde han även för att han i samband med händelsen hört konstiga ljud från skogen som han tyckte lät som ett djur (Lavett, 2013). I september 2010 kom SUL:s sakkunnigutlåtande där det stod att deras samlade bedömning utifrån materialet, deras kompetens och tidigare erfarenheter talade för att Agneta dödades av en älg (Högström, 2019; Lavett, 2013). Då SKL, statens kriminaltekniska laboratorium, sedan åter utförde tester på de prover som tagits från Agnetas jacka upptäcktes stor mängd älgskaliv (a.a.). Ingemar avfördes då från utredningen och fallet kunde anses polisiärt uppkärlat (Lavett, 2013).

4.4 Kritik mot polisens förundersökning

I efterhand har polisens arbete och förundersökning fått utstå mycket kritik. Under ärendets gång tilldelades Ingemar en advokat, Peter Althin, som uttryckt att

utredarna skötte utredningen på ett mycket dåligt sätt (Dükler, 2019). Althin menade att de trampade vatten och låste sig vid en teori alldeles för snabbt vilket bland annat syntes i de förhör som hölls med Ingemar (Dükler, 2019 s. 230). Det tog lång tid innan polisen började undersöka om ett djur kunde vara anledningen till Agnetas död. Detta kritiserades av Leif GW Persson som menade att det finns dokumenterade skador orsakade av hjortdjur sedan tidigare eftersom det inträffat vid ett antal tillfällen (Andersson, 2013). Denna kritik tillbakavisades dock av Johan Bruun, kriminaltekniker i fallet, som menade att polisen började i fel ände men att de inte gjort något fel i utredningen (a.a.). Persson menade också att han inte kände till några fall där en åkgräsklippare använts som mordvapen vilket gjorde att han ansåg polisens arbetshypotes som långsökt (Dükler, 2019, s. 213).

Kritiken blir även tydlig vid de formuleringar som förekommer i artiklar om ärendet. Skepsis till den långa handläggningstiden i ärendet men också den långa tiden som Ingemar var huvudmisstänkt i ärendet. En formulering som tydliggör detta är den publicerad av Aftonbladet ”Polisen var helt inriktad på att maken var mördaren – undersökte inte tydliga spår” (Dawod, 2013). I ett nummer av Affärsliv, även publicerat i Vimmerby tidning, skrev Filip Gustafsson ”Polisen gav sig inte, vid ett tillfälle testade utredarna att köra över en död gris för att kolla vilken skada det kunde göra mot en kropp”. Texten illustrerar hur polisen, trots indicier om ett annat händelseförlopp, bestämt sig för att bevisa att den initiala teorin var korrekt (Gustafsson, 2019). I en artikel i Expressen likväl som i Düklers bok framkommer Ingemars egen kritik mot polisen och hur ärendet hanterats. Expressen beskrev Ingemar som en bitter man då han inte mottagit några i ursäkter, svar på brev eller frågor om hur familjen mådde av polisen (Hellberg, 2009). I boken finns brev från Ingemar och hans döttrar citerade och det står att dessa brev skickats till åklagaren och till de polisiära utredarna (Dükler, 2019 s. 208-229). Familjen mottog inga svar på breven varken från polis eller från åklagare vilket berodde på att de inte ville ge familjen falska förhoppningar (Dükler s. 336). Något år senare fick Ingemar ett brev från åklagare Kerstin Eriksson där hon skrev att hon beklagar att Ingemar utsatts för en brottsmisstanke som sedan visats felaktig och att de uttalanden som kommit från tekniker och rättsläkare talade emot att det varit ett vilddjur som dödat Agneta (Dükler, 2019, s. 347). I boken beskrivs brevet som ett försvarstal och ingen egentlig ursäkt. Ingemar anmälde polisen i Kalmar och åklagare Kerstin Eriksson till justitieombudsmannen men anmälan resulterade inte i några åtgärder (Dükler, 2019).

4.5 Impressions resist change

Det anmärkningsvärda med utredningen om Agneta Westlunds död är inte att Ingemar blev misstänkt för händelsen utan hur hårt polisen arbetade för att stärka den initiala arbetshypotesen. *Impressions resist change* och liknande fenomen karaktäriseras av att människan inte tar till sig ny information eller skapar en

motvilja till att förändra sin uppfattning om hur något förhåller sig (Heuer, 1999). Eftersom det föreligger en motvilja eller motsträvighet finns risken att information förbises eller feltolkas (Heuer, 1999).

Essensen i uppsatsens tidigare forsknings-del är att tidigare erfarenheter och referensramar influerar och styr människan i framtida analyser (Goffman, 1986). Dessa kan sedan påverka hur ny information tolkas och används (Rettie, 2004). Detta är en ofrånkomlig omständighet men problemet kan motverkas om rätt referensram används för lämpligt ändamål (Goffman, 1986). Det kan tänkas att en referensram som applicerades i polisutredningen om Agnetas död var kunskap om den statistik som visar att om en kvinna förolyckas är det ofta en man i hennes närhet som bär ansvaret. Denna statistik lyfts av kriminaltekniker Johan Bruun i Lavetts dokumentär (2013). Utredningen om Agnetas död kan således ha påverkats av tidigare erfarenheter hos polis och åklagare som talade för att Ingemar kunde vara skyldig till brottet. Med en sådan referensram applicerad kan det första intrycket av Agnetas död ha blivit betydligt svårare att förändra. Vilket i sin tur kan ha bidragit till att sökandet efter alternativa hypoteser till händelsen blev mindre centrala för polisen. När *impressions resist change* påverkar analysen av en händelse eller situation påverkas som synes också progressionen av arbetet. Ett tunnelseende kan då skapas där fakta som motsäger hypotesen sorteras bort (Heuer, 1999). Det kan tänkas att en utredning blir mindre effektiv, ha en längre handläggningstid och kanske förlora möjligheten till uppkläring om inte ny objektiv granskning av informationen sker kontinuerligt.

En polisutredning ska vara objektiv och samla in information som talar både till den misstänktes för- och nackdelar (SOU 2011:45). Målet med utredningen om älgmordet var att kunna ta reda på hur och varför Agneta dog för att verifiera eller falsifiera teorin om att Ingemar hade dödat henne. Polisutredningar kan sägas vara målrationella där rättsskipning är målet, alltså att en person som är ansvarig för en händelse döms för brott till straff i en rättegång. Det är inte de små handlingarna som leder mot det uppsatta målet som värderas utan målet i sig (Weber, 1983). För det aktuella fallet kan detta bli tydligt i form av förbiseendet av visst bevismaterial som kunde ha lett polisen till att tidigare i utredningen pröva alternativa hypoteser.

I utredningen om älgmordet är det anmärkningsvärda inte att Ingemar blev misstänkt för Agnetas död eftersom statistiken talar för att han kunde vara skyldig (Brå, 2019). Det hade snarare, som beskrivits av Ingemar själv, kunnat anses som ett tjänstefel att inte utreda om Ingemar var skyldig till brott (Andersson, 2019). Det problematiska med utredningen är dock att det verkar ha funnits en motsträvighet till att avföra honom från utredningen. Omständigheterna var exceptionella och det hade varit mycket svårt för utredarna att tidigt kunna utpeka en älg som Agnetas dödsorsak. Information i den första undersökningsrapporten där det stod att Agnetas död skett ”av annan persons handöverkan” (Dükler, 2019) tillsammans med en senare rapport där det stod att hennes skador uppkommit av mekaniskt våld bekräftade hypotesen för utredarna (a.a.). I förhör talade Ingemar

dock om att han hört konstiga ljud i skogen och hår från djur hittades på Agnetas kropp (Dükler, 2019). Dessa spår utreddes inte i den utsträckning som de borde ha gjorts för att kunna avföra Ingemar från utredningen snabbare. Polisen ändrade inte heller sin teori när blodspåren på åkgräsklipparen visade sig vara från djur eller när tester av åkgräsklipparens skador på en gris inte matchade skadorna som identifierats på Agnetas kropp.

Heuer (1999) beskriver påverkan av *impressions resist change* som att människan inte upptäcker det som finns där för dem att upptäcka. Informationen existerar således men det tar lång tid innan den uppmärksammas eller används. Titeln på Dawods (2013) artikel, ”Polisen var helt inriktad på att maken var mördaren – undersökte inte tydliga spår”, gör, tillsammans med Heuers beskrivning, fenomenets närvaro extra tydlig. Spåren fanns men förbisågs eftersom den initiala informationen talade för att Ingemar bragt Agneta om livet.

5 Slutsats

Agneta Westlund hittades avliden vid en strandkant i Loftahammar i september 2008. Med grund i tekniska rapporter, obduktionsprotokoll och förhör med personer i Agnetas närvaro antog polisen en arbetshypotes om att hennes make Ingemar bragt henne om livet (Dükler, 2019; Lavett, 2013). Under förundersökningen insamlades en stor mängd information i syfte att bevisa Ingemars skuld. Trots att ny information i ärendet talade mot polisens hypotes fortsatte arbetet att utföras med honom som huvudmisstänkt. Efter mer än ett år framkom det att en älg dödat Agneta, Ingemar avfördes som misstänkt och fallet ansågs polisiärt uppkälat. Anmärkningarna mot polisens förundersökning har varit många och kritiker menar att de fastnade för en teori om händelsen för tidigt i utredningen.

Ingemar Westlund var misstänkt för mordet på sin fru i mer än ett år och även om ny information inkom i ärendet förändrade inte polisen uppfattningen om att han var skyldig. Trots flera indicier på att arbetshypotesen inte stämde vidhölls den vilket gjorde att det tog lång tid innan Ingemar kunde avföras från utredningen. Det går inte att med säkerhet konkludera att problem som *impressions resist change* påverkade utredningen men mycket talar för det. Den karaktäristika som beskriver *impressions resist change* utgörs av en blindhet eller ett tunnelseende och genomsyrar även utredningen om älgmordet. Objektiviteten i informationen i polisens utredning försvann och istället uppvärderades information som talade för den initiala hypotesen medan det som talade emot den deklarerades. Konsekvenserna i utredningen blev stora i form av en utdragen utredningsprocess med utredningsåtgärder som hade kunnat undvikas och en misstanke som hade kunnat avföras ännu tidigare.

Det är alltid enklare att i efterhand analysera vad som borde ha gjorts annorlunda genom att kritisera en analys eller ett utredningsförfarande. Det är dock viktigt att kunna identifiera lärdomar för att kunna utveckla samt effektivisera det framtida arbetet. För att motverka genomslagskraften av denna problematik kan en rad åtgärder utföras.

En viktig åtgärd är att medvetandegöra problematiken och vilken påverkan den kan ha på underrättelse- eller utredningsverksamhet (Marrin, 2004). Genom att öka informationen om problemet i utbildningar eller diskussionsforum men också förändra eventuella yrkeskulturer och minska prestige i arbetet kan dess påverkan minska. En annan åtgärd kan vara att förändra vilka metoder som används vid analyserandet och sammanställandet av information. Genom att skapa en kontinuitet och struktur i metoder kan objektiviteten i granskningen kanske öka.

Som uttryckt av tidigare forskare är objektiviteten en av byggstenarna inom underrättelseverksamhet och andra informationshanterande processer (Lowenthal, 2018) och en av de grundläggande principerna vid utredningsarbete (SOU 2011:45). Ett exempel på en metod är att dela på arbetsuppgifter och låta kollegor som inte är insatta i ett ärende kontrollera och objektivt granska informationen (Lord et al, 1984). På så vis kan ny information tydliggöras och eventuellt sättas i sammanhang som snabbare leder arbetet framåt och producerar tydliga arbetsmetoder som leder arbetet framåt. Genom att också göra en förflyttning och bryta ner problemet kan de viktigaste punkterna i problemets händelsekedja konkretiseras. Åtgärder mot dessa specifika delar kan sedan utvecklas och nya arbetssätt för att motverka problemet implementeras. En annan metodförändring kan vara att utveckla ett arbetssätt där yrkesmännen aktivt försöker falsifiera den initiala hypotesen och uppfattningen av information. Det kan finnas vinster i att söka motbevisa den teori som uppfattas som mest trolig eftersom det kan bidra till att motarbeta de psykologiska fällor som kan skapas av *impressions resist change*.

6 Referenser

Andersson, L. (den 27 augusti 2019). *Hemmets journal*. Hämtat från Hemtrevligt: <https://www.hemtrevligt.se/hemmetsjournal/artiklar/artiklar/20190827/ingemar-misstanktes-ha-mordat-sin-fru> den 18 april 2020.

Andersson, M. (den 9 oktober 2013). *Expressen*. Hämtat från Expressen.se: <https://www.expressen.se/kvallsposten/algfilm-friade-ingemar-fran-mordanklagelser/> den 18 april 2020.

Beach, D. & Pedersen, R. B. (2013). *Process-tracing methods: Foundations and Guidelines*. The University of Michigan Press.

Bergström, G. & Boréus, K. (2018). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder* (Andra uppl.). Malmö: Liber.

Brå. (den 09 september 2019). *Brottsförebyggande rådet*. Hämtat från Brå-webbplats: <https://www.bra.se/statistik/statistik-utifran-brottstyper/mord-och-drap.html> den 22 februari 2020.

Christensen, C. M., Marx, M. & Stevenson, H. H. (oktober 2006). The Tools of Cooperation an Change. *Harvard Business Review* .

CIA. (den 6 augusti 2018). *Central Intelligence Agency*. Hämtat från cia.gov: <https://www.cia.gov/news-information/featured-story-archive/2010-featured-story-archive/open-source-intelligence.html> den 1 maj 2020.

Dahlkvist, J. (den 25 september 2015). *Expressen*. Hämtat från Expressen.se: <https://www.expressen.se/kvallsposten/efter-almogordet--nu-kan-han-fa-ersattning/> den 17 april 2020.

Dawod, N. (den 5 juli 2013). *Aftonbladet.se*. Hämtat från Aftonbladet: <https://www.aftonbladet.se/nyheter/a/G1wod6/frun-sparkades-ihjal-av-en-alg--han-fick-skulden> den 17 april 2020.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (2:a upplagan uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Goffman, E. (1986). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Boston: Northeastern University Press.

Gustafsson, F. (den 24 augusti 2019). *affärsliv.com*. Hämtat från Affärsliv: <https://www.affärsliv.com/nyheter/vastervik/elva-ar-efter-almordet-slapper-bok-om6260387.aspx> den 17 april 2020.

Högström, H. (den 17 augusti 2019). *Allas*. Hämtat från Allas. se: <http://www.allas.se/samhalle/ingemar-miste-sin-hustru---blev-misstankt-for-mord/143542> den 02 maj 2020.

Hellberg, M. (den 7 november 2009). *Expressen*. Hämtat från Expressen.se: <https://www.expressen.se/nyheter/agneta-dodad-av-alm--maken-oskyldigt-haktad/> den 17 april 2020.

Heuer, R. J. (1999). *Psychology of Intelligence Analysis*. Center for the Study of Intelligence.

Jensen, M. A. (den 27 april 2012). Intelligence Failures: What Are They Really and What Do We do about Them. *Intelligence and National Security* , 27 (2), 261-282.

Jervis, R. (2010). *Why Intelligence Fails: Lessons from the Iranian Revolution and the Iraqi war*. New York: Cornell University Press.

Kahn, D. (December 2006). Surprise and Secrecy: Two Thoughts. *Intelligence and national Security* , s. 1060.

Kullenberg, C. (den 5 februari 2019). *Youtube*. Hämtat från Youtube.com: <https://www.youtube.com/watch?v=RVwvjvRq4oaE> den 20 april 2020.

Lavett, H. (den 7 juli 2013). Kvinna hittad död vid badplats. P1-dokumentär.

Lawrence, P. R. (den 1 Maj 1954). How to deal with resistance to change. *Harvard Business Review* , 32 (3), s. 49-57.

Lord, C. G., Lepper, M. R. & Preston, E. (1984). Considering the Opposite: A Corrective Strategy for Social Judgement. *Journal of Personality and Social Psychology* , 47, 1231-1243.

Lorino, P., Mourey, D. & Schmidt, G. (2017). Goffmans theory of frames and situated meaning-making in performance reviews. The case of category management approach in the French retail sector . *Accounting, Organizations and Society* , 58, 32-49.

Lowenthal, M. M. (den 23 juni 2008). Towards a Reasonable Standard for Analysis: How Right, How Often on Which Issues? *Intelligence and National Security* , 23 (3), 303-315.

Lupyan, G. (den 1 maj 2017). Changing What You See by Changing What You Know: The Role of Attention. *Frontiers in Psychology* , 8 (553).

Marrin, S. (2004). Preventing Intelligence Failures by Learning from the Past. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence* , 17 (4), 655-672.

Nationalencyklopedin, analys, <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/analys> den 1 maj 2020.

Nationalencyklopedin, diskurs,
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/diskurs> den 1 maj 2020.

Rettie, R. (oktober 2004). Using Goffman's Frameworks to Explain Presence and Reality. *7th International Workshp on Presence* .

Smith, E. R., Mackie, D. M. & Claypool, H. (2014). *Social Psychology*. Psychology Press Ltd.

SOU. (2011). *Förundersökning- objektivitet, beslag, dokumentation m.m.* Statens offentliga utredningar.

Stanovich, K. E., West. R. F. & Toplak, M. E. (den augusti 2013). Myside Bias, Rational Thinking And Intelligence. *Current Directions in Psychological Science* , 22 (4), 259-264.

Weber, M. (1983). *Ekonomi och samhälle, förståendesociologins grunder (nr1)*. Lund: Grahns Boktryckeri.

Winther Jörgensen, M., & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

von Vogelsang, E. (2013). *Förstudierapport Utveckling av arbetsmetoderna vid utredning av våldtäkter*. Rikspolisstyrelsen.